

helyén a sziklafelszín a legnagyobb részen már nem sokkal a burkolat felbontása után jelentkezett, azonban a K-i oldalon egy – már korábban részben feltárt – középkori pince Ny-i lezárását találtuk meg. A IV. ütem (Színház utca 1–7 előtti szakasz) területén kialakított két líra helyén a bolygatások alatt apró köves, középkori útréteget, alatta bronzkori kultúrréteget tudtunk megfigyelni. A III. ütem (Színház köz) a középkori Szent János ferences kolostor É-i kerengőfolyosójának területén található. Ezen a helyszínen a távhővezeték megépítésekor nem végeztek megelőző feltárást, így a kerengőfolyosó D-i felét dokumentálás nélkül elpusztították. A rekonstrukció során kiderült, hogy a munkaárkot a helyben kitermelt földdel töltötték vissza, így abban, noha már bolygatva, de a helyszínről származó leletanyagot – építészeti elemeket (pl. párkány, nyíláskeret), középkori és török kori kerámiatöredékeket, embercsontot – találtunk. Előkerült a K-i kerengőfolyosó falainak csonkolt vége, valamint *in situ* egy tardosi vörös mészkőlap darabja (sírkő?), melyhez D felől téglapadló kapcsolódott.

KOVÁCS ESZTER – TÓTH ANIKÓ

33. Budapest, I. Üri utca 45.

(KÖH 52246)

Kk, Tö, Kú, Ú

2012. március 26–29. között 4 napos régészeti megfigyelést végeztem a „Nem önálló rendeltetési egységből álló rezidencia iroda és kiállítótér átalakítása, felújítása, korszerűsítése, bővítése” projekt keretében, az Üri utca 45. sz. épület (hrs. 6649) udvarán. Az udvar területén csatornarekonstrukciót terveztek, részben a meglévő csatorna cseréjét végezték el, részben új, az esővíz elvezetésére szolgáló csatornaárkot ástak. Ez utóbbi ásásakor az udvar D-i felében nagy méretű törtkövekből álló, 80–90 cm széles falra bukkanunk, majd az árok vonalában barokk téglából épített pince boltozata került elő.

A K–Ny-i irányú kőfal egyik része habarcsos, másik fele inkább meszes kötésű volt. Láthatóan visszabontották a falat valamikor az udvar átalakításakor, vagy a pince átépítésekor. Amennyire a megfigyelés keretében lehetőségünk volt, tovább tisztítottuk a falat, valószínűleg folytatódott az udvar K-i, újkori kőfaláig. Elképzelhető, hogy a középkori telekhatár falát találtuk meg, azonban ennek tisztázásához további kutatásra lenne szükség.

Az újkori téglából épített boltozat széleit megfigyeltük az udvar középső és É-i felén. Úgy tűnik, folytatódik a pince a K-i telekhatárfal alatt, tehát ez is átnyúlhat a jelenlegi telek mögötti telekrészre. Ez is arra utal, hogy az eredeti telekhatár nem a jelenlegi helyén volt, hanem tovább húzódott az Országház utca felé eső telek területére. Az udvar É-i felében, a boltozat Ny-i oldalán előkerült a pince nyílása, láthatóan laza, törmelékes betöltéssel. A pince fölötti és a fal feletti vegyes épülettörmelékes rétegből 17–18. századi kerámiák kerültek elő, ekkor egyengethették el az udvart visszabontva a korábbi falakat, esetleges kisebb építményeket. A pinceboltozat D-i végénél és a K–Ny-i fal K-i felénél újkori, barokk téglából épített, négyzet alapú építményt figyeltünk meg az udvar DK-i sarkában. Ez is részben a korábbi falra, illetve azt visszabontva épült, betöltése tömör, sötét, agyagos, elszórtan újkori kerámiával.

A K–Ny-i törtköves fal mellett, a metszetfalakban sikerült megfigyelni egy sötét agyagos réteget, amelyből kissé korábbi török kori kerámia került elő, ez jelentheti az udvar egy korábbi használati fázisát is. Sajnálatos módon a megfigyelés keretében nem tudtunk 60–70 cm-nél mélyebbre ásni, így nem lehetett tisztázni az udvar korábbi periódusait.

KISS VIRÁG

34. Budapest, I. Víziváros

Clark Ádám tér és Corvin tér közé eső területe
(Szent István városrész)

(KÖH 39684)

B, Ró, Á, Kö, Kk, Tö, Kú, Ú

2012. május 21. és július. 18. között építkezést megelőző régészeti feltárást végeztünk a Bp. I. kerület, Kapucinus utca 9. sz. alatti, műemlékileg védett ház felújításához kapcsolódó földmunkák során. A Megbízó kérésére az udvarban tervezett épületek (garázs, melléképület, pillérek), valamint a falazott kerítés nyomvonalában, az alapozások szélességében és mélységében végeztük el a feltárást. Ezen kívül az épület kiszolgálására tervezett gépészeti berendezések: talajvíz-elvezető szivárgó, szennyvízcsatorna, pincelégcsereelő csatorna vonalában, valamint a K-i pincében végeztünk szintsüllyesztési munkákat.

Az udvar szinte teljes területét kövezett burkolattal borították a 18. század folyamán. A lerakott kövek a hosszú ideig tartó használat során sima és gömbölyded felületűeké koptak. A kerítés és a légcsereelő csatorna nyomvonala régészetileg negatívnak bizonyult, mivel az árkok laza, sittes modern feltöltésben haladtak. Az udvar 18. századi járószintje ÉNy felé erősen lejt, amit a lerakott kövezeten lehet a legszembetűnőbb nyom követni. A garázs tervezett helyén egy korábbi (18. századi) épület falait és sittel-törmelékekkel feltöltött terét találtuk meg. Az épületben történt mintegy másfél m-es szintemelést követően egy újabb járószintet alakítottak ki. Ennek felülete sárga agyaggal volt leszigetelve, és ezen feküdt a párnafákra erősített deszkapadló. Az épületben keletkezett tűz a padlót megsemmisítette, az agyagot pedig vörösre színezte. A kerületi kapubejáró mellé tervezett melléképület helyén egy szintén a 18. században épült melléképület állt. A házat egy későbbi időpontban elbontották, és kisebb alapterületen újraépítették. É-i fala így délebbre került, míg K-i, Ny-i és D-i fala a korábbi alapozásra épült. A helyiséget sárga agyagtapasztású padló borította, amely egy tűz során vörösre színeződött.

A műemlék épület udvari homlokzata elé tervezett vízvezető dréncső árkában több korszakból származó falazatokat találtunk. Az árok közepe táján egy széles pincelépcsőt tártunk fel, amelynek a 19. században elfalazott nyílása a középső pincetérbe vezet. A lépcsőt építészeti jellegzetességei miatt (szélesség, enyhe lejtésszög, vastag pofafalak, lépcsőfokok téglalapozása) a 18. század során épültek tartjuk. A lépcső É-i fele alatt vastag feltöltési réteget találtunk, amely török kori leletanyagot tartalmazott. A lépcsőtől Ny-ra egy kerek alakú, Árpád-kori leleteket tartalmazó szemétdödör alsó részét ástuk ki. Felső fele a ház közműárkainak ásásakor semmisült meg. Ettől Ny-ra egy téglalap alakú, újkori leleteket tartalmazó mészsztóló gödör került elő. A kapubejáró melletti pincelejáró körüli föld régészetileg szintén negatívnak bizonyult, hiszen a ház szinte összes közműbekötése ezen a helyen található. A magasan fekvő márgás altalajba ázott csövek beásási árkait tudtuk csak „feltárni”.

A lépcsőtől K-re egy kerek alakú kút falazata került elő. A kút felső két kősora (kávája) ívesre faragott sárga homokkőből készült, amely köveket a 18–19. századi megszüntetés-kor beledöntötték a kút terébe. A kút mélyítések kis méretű tört mészkőből és hasított márgából, szárazon rakott falazat húzódik lefelé. Az ásás során betöltéséből kevés, 19. századi kerámia került elő, amely a kút földdel való eltömedékelésének idejét adja meg. 6 m mélységig tudunk lemélyíteni, mert a feltörő talajvíz miatt lehetetlenné vált a további munka. 4,5 m-es mélységben egy 40 cm széles fatörzs került elő, amelynek közepét kivájták. Valószínűleg egy szivattyúszerkezet része lehetett. A törzs mélyen a kútba van ágyazva, ezért alját nem találtuk meg. Felső, ismeretlen hosszúságú részét egy korábbi időpontban kitörték. A fatörzsből egy 120 cm hosszúságú szakaszt fűrészsel levágtunk és kiemeltünk. A kút létesítésének pontos korát nem sikerült megállapítani, de kora a felhasznált hasított márgafalazata alapján a 16. századra feltételezhető.

Az árok K-i harmadában két középkori falat bontottunk ki. A meszes habarccsal szilárdított, tört mészkőből álló fal teteje a műemlék ház falának külső síkjának közelében sérült, visszabontott, de a fal É felé folytatódik. A K-i melléképület udvari (Ny-i) falsíkja mellett is ugyanez a fal folytatódik. A pincetér betöltéséből török kori kerámiák kerültek elő. Ezen fallal párhuzamosan a kút és a középső pincelejáró között egy szinten É–D-i irányú falat találtunk. A részben elbontott fal koronáját vastag, török kori leleteket tartalmazó humuszréteg fedte.

Kapucinus utcai homlokzata elé tervezett dréncső árkában a modern útrétegek alatt két középkorra datálható útfelület került elő. A kavicsokból rakott útrétegeket a Ny-i pince Ny-i falába épített két kaverna épített, illetve beszakadt gödre semmisítette meg.

A ház Pala utcai homlokzata elé tervezett dréncső árkában két török kori szemétdödröt és egy 16. vagy 17. századi ostromkor keletkezett bombatölcsér betöltött földjét találtuk meg. A széles becsapódási gödörben egy gömb alakú bomba szét-tört darabjait, épületterméket és egy ló csontvázát bontottuk ki. A K-i pince ajtaja előtt egy valószínűleg faszervezetes épület ÉNy-i sarka alapozásának alsó kőorát ástuk ki. Az épület ÉK-i sarkát egy, a 18. században(?) készült keskeny csatorna ásásakor bontották el. A falon belül talált földréteg 15. századi leleteket tartalmazott. A sárga márgás altalajon vastag őskori (bronzkor) és római kori réteg húzódott igen kevés leletanyaggal. Az utca járószintjének lépcsőssé alakításakor – a 20. században – a középkori és török kori rétegek és utcaszintek sajnos megsemmisültek.

A műemlék ház K-i pincéjében végzett szintsüllyesztés során a szondaárokban megtaláltuk a sárga altalaj szintjét, amelyet három humuszréteg fedett: középkori, török kori és újkori. A szonda É-i szélén, a pincetér ÉNy-i sarkában és a pince közepén török kori beásásokat találtunk. A pincetér ÉNy-i sarkában lévő szemétdödr gazdag török kori leletanyagot tartalmazott. A másik két gödör feltérására nem volt mód. Külön Megrendelői kérésre megkutattuk a középső és a Ny-i pince járószintjét és mindkettőben egységes, padlótéglákból rakott újkori téglapadlót találtunk. A Ny-i pince D-i fala alatt feltételezett „kút”, modern korban kialakított talajvízgyűjtő zsonpnak bizonyult, amelybe műanyag csöveken vezették bele a vizet.

BENDA JUDIT

35. Budapest, I. Víziváros déli része (Szilágyi Dezső tér 6–8.)

(KÖH 39706)

Kö?, Ú

2012. november 19–21. között régészeti megfigyelést végeztünk a Bp., I. Szilágyi Dezső tér 6–8. előtti útszakaszon, a budai főgyűjtőcsatorna új, tehermentesítő szakaszának lefektetésekor. A megfigyelés a kivitelezők munkájával párhuzamosan zajlott. A 3 m-es szakaszonként mélyített árokban igen vastag, újkori rétegsor húzódott. Az árok K-i részén -360 cm mélységben (a kimarkolás teljes mélysége) még újkori réteget találtunk, az árok Ny-i részén -320 cm mélységben kezdődött egy középkori(?) réteg. A rétegsort több helyen keresztezte az újkori csatorna nyomvonala.

BENDA JUDIT

36. Budapest, II. Margit krt. 21–23., Ferences rendház és iskola

(KÖH 73651)

Á, Tő

A 2010-es próbafeltárás és a 2011-es megelőző feltárás⁹ után 2012-ben szeptember 3. és október 19. között folytattuk a régészeti munkát a Margit körút 19–21. (hrsz. 13374) területen. A megelőző feltárás a tornateremben, a tornateremtől É-ra található udvaron és a parkoló területén folytatódott. Az Árpád-korból egy 13. századi, nagy méretű kemencét tártunk fel, amelyet egy modern, kerámia szennyvízelvezető csatorna részben elvágott. Újabb 20 sír került elő a hódoltság korából származó temetőből.

Munkatársak: Szilágyi Gábor régész, Németh Katalin rajzoló, Viemann Zsolt geodéta.

BENCZE ZOLTÁN

37. Budapest, III. Aquincum katonaváros teljes területe („Hercules-villa” mögött)

(KÖH 45907)

Rő

A közműárok fő nyomvonala a Szel útca „Hercules-villa” mögötti szakaszától a Kórház utcai trafóházig húzódott (hrsz. 18531/4), folyóméterben meghaladta az egy km-t. A fő csapásirányról számos kisebb leágazás nyúlt a Szel utcát kísérő épületek felé, amelynek állománya a Raktár utcától É-ra döntően tizemeletes lakópanelekből és más szocialista realista stílusú középületekből, D-re fasiszta és népies stílusú építmények laza egyvelegéből tevődik össze. A fő nyomvonal mélysége egészen a Kórház utcáig ritkán haladta meg a járószinttől számított -1,30 m-t, amelyhez 60 cm-es szélesség tartozott. A Kórház utcában, ahol a régi csomópontra kapcsolódtak rá, a mélység -1,60 és -2,20 m között ingadozott. Jóllehet, az ilyen típusú beavatkozásokat „rekonstrukciónak” nevezik, és ez a szó talán a régi gázvezeték helyreállítását, esetleges cseréjét implikálja, valóban minden esetben vadonatúj nyomvonal kiásását jelenti, amelyet bizonyos átkötési pontokon összenyitnak a régi vezeték árkával. Talán a „rekonstrukció” szó lehet az oka, amiért a KÖH mérlegelés nélkül megfigyelést ír elő ezekre a munkákra, pedig az automatizmus időnként roppant kinos tud lenni.

⁹ RKM 2010, 189.; RKM 2011, 27.